

UNITARIUS KÖZLÖNY

Kolozsvár, 1888-1948/1990.; (64.) évfolyam 4-6. szám, 1993. április-június Ára 60 lej

Jó nekünk Veled

Istenünk! Te vagy mindenünk! Te vagy a cél a céltalanságban! Te vagy a biztatás és reménység a reménytelenségben! Te vagy a bizonyosság a bizonytalanságban! Te vagy, aki hűséget adsz nekünk keveseknek, hogy helytálljunk sok gyöngye helyett! Te vagy a dallam, melyet holt zenészek bizakodva küldöttek felénk! Te vagy a költemény, amit régi vagy élő költők szívükből fakadó, legszebb szavaikkal idéznek elénk! Te vagy a dal, amelyet szabadon dalol a tavaszban bízó madár! Te vagy a szín, amelyben pompázik a nyíló virág! Te vagy a szó, mely erőt ad, a kéz, mely simogat, a kar mely ölelésre tárul, az örökkévalóság, mely hűségre kötelez, s a szeretet, amely minden jót megterem! Uram, dicsőség Neked!

Te vagy mindenünk! Hozzád imádkozunk! Imádságunkban Neked adunk hálát a vágyért, amelyet szívünkbe ültettél, hogy Veled találkozzunk. A táltumokért, amelyeket adtál, azért, hogy gyümölcsöztessük őket. A biztatásért, amely ismételt erőt ad ahhoz, hogy ha arcul csapnak is, ha gyöngének érezzük is magunkat, ha magányosak is vagyunk, ha vétkeink súlyát hordozzuk is, ha hivatásunkat nehéznek tartjuk is, ha úgy látjuk is, hogy minden erőfeszítésünk „...pusztába kiáltott szó...”, akkor is, és mindig, tovább visz, erőt ad, kitartásra buzdít, hűséget sugall felénk.

Köszönjük, hogy veritékes, üldözésekkel tele, néha gyűlölettől megkeserített, reménytelenségtől szomorúvá tett életünkbe beleszólsz, így: „...Kit küldjek el...”, „ne félj!”, „...emelt fővel járhatsz...”, „uralkodjatok...”. Köszönjük, hogy Jézus biztatása hangzott, és hangzik ma is felénk: „...Ne féljete azoktól, akik a testet ölik meg, a lelket pedig meg nem ölhetik.”

Uram, találkozni akarunk Veled, azért, hogy a Veled való találkozásból életünknek célt, értelmet, küzdelmeinkhez erőt, bátorságot, reménységet meríthessünk. Találkozni akarunk Veled, hogy acsarkodásunk szelíd-séggé változzon, hogy ingatagságunk hűséggé legyen, hogy tévelygéseinket a tiszta hit váltsa fel, hogy megalázottságunkból méltóságra emelkedjünk, hogy az embertelenségben emberek maradjunk! Ámen

Szabó Zoltán
lelkész, egyházi titkár

Lászlóffy Aladár

Ima az imáért

Se reggel nem, se este nem!
Ajkamra szorul hét pecsét.
Beszéljess velem, Istenem,
s higgyem, hogy hinni így elég.

Uram, parányi gép a lelkem,
mint minden ember-szerkezet,
melyet tudós hatalmad felken,
s valami célhoz elvezet.

Lásd, korom kertjeiben ülve
annyit hazudtak, aki még
hisz és remél - megszegyenülve
magába zárkózik: elég!

Nem szólnék már az emberekhez,
szeretteim csak hallgatom,
hogy sopánkodnak és remegnek,
tanácskozáván egy-egy bajon.

Uram, ha veled sem beszélek,
mit ér, hogy szól a rádió,
hogy híre kél halálnak, szélnek,
városok törnek, mint dió,

csontok és fegyverek ropognak,
s a világ hőmérséklete
felváltva rosszabbnak és jobbnak
fecsegésével van tele.

Uram, nappali zűrzavarban
vagy égi csendben szólj, neked
figyelő füled van a zajban
és beszélő tekinteted.

Túrd el, hogy sírva panaszkodjak,
hogy fekhelyem, e Föld, kemény,
sok romló semmiségről szóljak -
Te tudod: mégis van remény,

s add, hogy a te tudásod tudva,
bírjon ki mindent még e gép,
s holnapra mindent kialudva,
higgye, hogy hinni így elég!

1992

NYILATKOZAT

A Bukaresti Vallásügyi Államtitkárságon, 1990. év második felében, a Romániában elismert 14 vallás:

1. Román Ortodox Egyház; 2. Romániai Latin Szeretartású Katolikus Egyház, Romániai Keleti Szeretartású Katolikus Egyház, Rómával Egyesült Román Egyház - Görögkatolikus; 3. Romániai Örmény Szeretartású Katolikus Egyház; 4. Romániai Óhitű Keresztény Egyház; 5. Romániai Református Egyház; 6. Romániai Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyház; 7. Romániai Zsinatpresbiteri Evangélikus - Lutheránus Egyház; 8. Romániai Unitárius Egyház; 9. Romániai Baptista Keresztény Egyházak; 10. Romániai Evangéliumi Keresztény Egyházak; 11. Az Úr Apostoli Egyháza Romániában; 12. Romániai Hetednapi Adventista Keresztény Egyházak; 13. Romániai Zsidó Hitközösségek Szövetsége; 14. Muszulmán Vallás Képviselői, több mint húsz értekezlet keretében kidolgozta az EGYHÁZAK ÉS VALLÁSSZABADSÁG TÖRVÉNYTERVEZETÉT, mely hetvennyolc törvénycikket foglal magába. E tervezet a fent említett felekezetek több mint 22 millió hívő nevében - és a Vallásügyi Államtitkárság vezetői és Képviselői egyöntetűen, ellenvetés nélkül - konszenzusban elfogadták 1990. dec. 17-én. A Vallásügyi Államtitkárság a Tervezetet előterjesztette a Kormánynak, de ennek áttétele a Parlamenthez indokolatlanul késett, annak ellenére, hogy az Egyházak azt több alkalommal is szorgalmazták, írásban és szóban (1991. ápr. 4; 1991. júl. 18; 1991. okt. 10; 1991. dec. 10; 1992. jan. 17; 1992. jún. 11; 1992. nov. 10; 1993. febr. 4.).

Huszonnyolc hónapra rá, hogy a Törvénytervezet szövege végleges formát öltött, a Vallásügyi Államtitkárság 1993. ápr. 7. 2522 sz. átírásával, f.é. ápr. 27-re meghívta az Egyházak Vezetőit egy találkozóra, hogy közösen vitassák meg a minisztériumok által képviselt álláspontot az Egyházak és Vallásszabadság Törvénytervezettel szemben. A minisztériumok (igazságügyi, honvédelmi, oktatásügyi, kultúrügyi, pénzügyi, kormányfőtitkárság) javaslatai ötvenegy szakaszt érintettek a hetvennyolcból.

A Romániai Magyar Egyházak Elöljárói Állandó Értekezletének képviselői Kolozsváron, az Unitárius Püspökségen, folyó év ápr. 21-én egyeztettek álláspontjaikat.

Jelen voltak:

A Romániai Katolikus Egyház részéről: Bálint Lajos érsek, Tempfli József püspök, Reizer Pál püspök, Sebastian Kräuter püspök, Lestyán Ferenc általános helynök, Hajdú Gyula rektor;

Az Örmény Katolikus Egyház részéről: Dr. Jakubinyi György püspök;

Jimmy Carter-nek, az Amerikai Egyesült Államok volt elnökének a vallásszabadság 425. évfordulóján, 1993. március 20-án rendezett ünnepség résztvevőire küldött üzenete:

Torda város lakóinak

A mai nap ünnepelitek a vallásszabadság 425. évfordulóját. Dicséret és tisztelet nektek, akik megvédelmezték ezt a szabadságot, amely még értékesebb lett, amikor a környező országokban elveszítették a vallásos meggyőződés kifejezésének jogát. Vezéreljen továbbra is a kegyelem és bátorság, amely több, mint négyszáz éven keresztül veletek volt.

A legjobbakat kívánva, tisztelettel:

Jimmy Carter

A Református Egyház részéről:

dr. Csiha Kálmán püspök, dr. Kertész László főgondnok, Veress Kovács Attila főjegyző, dr. Szatmári Ferenc főgondnok; A Zsinatpresbiteri Evangélikus Egyház részéről:

Mózes Árpád püspök, dr. Podhradszky László főgondnok;

Az Unitárius Egyház részéről:

dr. Kovács Lajos püspök, Jenei Dezső főgondnok.

Álláspontjaikat a minisztériumi javaslatokkal kapcsolatban három csoportba sorolták.

1. javasolt kiegészítések, illetve változtatások, amelyeket elfogadhatóknak tartanak (35 szakaszra vonatkozóan),

2. javasolt kiegészítések, illetve változtatások, amelyeket az Egyházak vezetőinek plénuma kell megvitasson, hogy milyen formában fogadhatják el (2 szakaszra vonatkozóan),

3. Bármilyen elvi változtatás elfogadhatatlan: meg kell tartani az eredeti fogalmazást (16 szakaszra vonatkozóan: 9; 10; 14; 15; 16; 25; 45; 48; 49; 53; 57; 58; 60; 61; 73; 75 szakaszok).

A harmadik csoportba tartozók között legfontosabbak a következők:

a) az egyházi iskolák létesítése és működése minden fokozaton (45). Az államosított felekezeti iskolák visszaadása, az eredeti tulajdonosainak.

b) az egyházi iskolák oktató- és adminisztratív személyzetének az állami fizetés biztosítása (48 szakasz);

c) a jogtalanul államosított és eltulajdoní-

tott egyházi javak (ingó és ingatlan) teljes egészében való visszaszolgáltatása (75).

A tanácskozáson hozott döntéseket közös dokumentumba foglalták, és elhatározták, hogy a Vallásügyi Államtitkárságon tartandó találkozón ezt közösen beterjesztik. Ugyancsak elhatározták, hogy ezen dokumentumot minden magyar nyelvű felekezeti időszakos kiadványában, a hívei tárgyilagos tájékoztatása érdekében, leközlik.

A f.é. ápr. 27-re kitűzött találkozón, Bukarestben, a romániai magyar egyházak képviselőiben részt vettek:

Bálint Lajos érsek, Tempfli József püspök, Reizer Pál püspök, Sebastian Kräuter püspök, Hajdu Gyula rektor; dr. Csiha Kálmán püspök, dr. Kertész László főgondnok, Veress Kovács Attila főjegyző, dr. Szatmári Ferenc főgondnok; Mózes Árpád püspök, dr. Podhradszky László főgondnok; dr. Kovács Lajos püspök és Jenei Dezső főgondnok.

Az államilag elismert egyházak megjelent vezetői egyetértettek javaslatainkkal, és közösen kinyilatkozták, hogy ragaszkodnak a Törvénytervezet azon szövegéhez, amelyet bemutattunk.

A különböző minisztériumok képviselői javaslatainkkal nem értettek egyet. A találkozón jelenlévő egyházak részéről többen kifejezték, hogy a 3. sz. csoportba tartozó szakaszok módosításához semmilyen körülmények között nem járulhatnak hozzá, mivel ez az egyházak jogainak súlyos megsértését jelentené, és ellenkezik a vallásszabadsággal.

Mi, a romániai magyar egyházak vezetői és képviselői, kijelentettük, hogy a 3. sz. csoportba tartozó szakaszok módosításával semmilyen körülmények között nem értünk egyet, mert az, az egyházaink jogainak megsértése mellett, hivatásuk megőrzését is lehetetlenné teszi. A 3. sz. csoportba tartozó törvénycikk hiánya az Egyházak és Vallásszabadság Törvényéből, megátolja az egyházakat a hivatásuk és komplex tevékenységük kifejtésében, a törvény formai jelleget öltene, amely arra szolgálna, hogy a hazai és nemzetközi közvéleményt félrevezesse, és elterelje figyelmüket a Románia mint jogállam valóságáról - (Románia Alkotmánya 1. sz. szakasza 3. sz. bekezdés). Célszerűtlennek tartunk bármilyen ezirányú tárgyalást, és szorgalmazzuk, hogy az eredeti Törvénytervezetet terjesszék a Kormány, illetve a Parlament elé.

A Vallásügyi Államtitkárság minisztere, a kifejezett vélemények újabb egyeztetésére, egy következő megbeszélést javasolt.

Gyulafehérvár, 1993. május 10.

A Romániai Magyar Egyházak Elöljáróinak Állandó Értekezlete

Az egyház és iskola közös rendeltetése

I.

„Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát”
(Reményik Sándor: Templom és iskola)

1795-ben harmadszor osztják fel egymás között a nagyhatalmak Lengyelországot, Oroszország mindent elkövet, hogy a hozzá csatolt lengyel területet végleg bekebelezze, lakóit elnemzetlenítse. Az iskolákban csak orosz nyelven lehetett tanítani, hogy a „homogenizálás” annál tökéletesebb legyen. Az 1800-as évek elején I. Sándor cár meglátogatta a jogtalanul elfoglalt területet, s ennek során betért egy iskolába is, ahol azt kérdezte egyik tanulótlól, hogy el tudná-e mondani a Miatyánkot oroszul. Miután a gyermek értelmesen felelt, azt is megkérdezte, hogy el tudná-e imádkozni ugyanezt az imát lengyelül is. A kisgyermek letérdelt a pad mellé, kezeit imára kulcsolta, és úgy imádkozott. A cár kísérőjéhez fordult, és azt mondta: „Ezekből a gyermekekből soha nem lesznek oroszok”.

Úgy érzem, hogy szimbólum-értékű számkra is ez a kis történet, mint ahogy szimbólum-értékű Reményik Sándor: Templom és iskola című örökszép versének metaforája is: az egyház és iskola szoros kapcsolatát, közös rendeltetését fejezi ki.

De, hát mi az, ami ilyen szorossá fűzi kapcsolatukat? A felelet egyszerű és világos: a *nevelés* és az annak tárgyát képező *ember*. Ebből következik, hogy az egyház és az iskola közös hivatásának vizsgálatánál ezeknek az elemzéséből kell kiindulnunk.

Az egyház embereket tömörít magában, azonban „az egyház lényege nem abban van, hogy benne is, mint más szervezetekben, emberek vannak, hanem, hogy ezeket az embereket Istenhez való viszonyuk határozza meg” (Dr. Szabó Árpád: Megtartani a lélek egységét a szeretet közösségében).

A történelem folyamán az egyháznak két formája alakult ki: az egyik a látható, az intézményes egyház, a maga szervezett eszközrendszerével, és a másik a láthatatlan egyház, az embernek az Istenhez való személyes viszonya. Midőn az egyház és az iskola hivatását vizsgáljuk, mindig a látható egyház gondolkörében tesszük, hiszen annak szervezett keretében, meghatározott cél és eszközrendszere segítségével fejtheti ki nevelő hatását legeredményesebben. A látható egyház hivatása kettős irányú: egyrészt az Isten ügyét szolgálja, de az emberre is hat, hiszen őt akarja jobbá, igazabbá, Isten gyermekévé tenni.

Ez a feladata az iskolai nevelésnek is, ami a személyiség formálásában fejeződik ki. A neveléslélektani alapon nyugvó pedagógia szerint a *személyiség* erkölcsi alapon álló értékhordozó és értéktermelő ember, s mint ilyen, fejlődésnek az eredménye.

*Minden ember egyénnek születik: olyan testi-lelki-szellemi adottságokkal, amelyek csak rá jellemzőek, s amit a neveléslélektan egyéniségnek nevez. Kosztolányi Dezső *Halotti beszéd* c. versében ezt írja:

„Ilyen az ember. Egyedüli példány.
Nem élt belőle több, és most se él;
s mint fán se nő egyforma két levél,
a nagy időn se lesz hozzá hasonló.”

Mivel az Isten az embert társas lények teremtette, az egyéni adottságokkal rendelkező, *eszmélő* egyéniség keresi helyét, szerepét, élete célját, egyszóval: viszonyát az élő és élettelen környezettel, az Istennel. Ennek során a kereső „én”-nek, a környezeti hatások alatt változnak az egyéniségét alkotó szomatikus - testi -, pszichikus - lelki - és pneumatikus - szellemi - tulajdonságai, tudatosul azok hatásrendszere, kialakul az egyén *öntudata*, ami alapját képezi a személyiségének, s amit az unitárius hitfelfogás *istenfiúságnak* nevez (Dr. Erdő János: *Egységünk a különbözőségben*).

Már a legrégebbi korokban vizsgálták, keresték az önismeret útját és eszközeit.

A klasszikus görög filozófia az öntudatosulás útját az önimeretben jelöli meg. Platon a „valós világban” keresi a megismerést, aminek a földi élet csupán halvány árnyképe. Augustinus, akit az irodalom Szent Ágoston néven tart számon, azért imádkozik, hogy az Isten adjon világos elmét reális képességei felismerésére.

A meginduló reformáció megnyitja a szabad gondolkodás és vizsgálódás útját, és felszabadítja a skolasztika betűragása alól. A reformáció útján legtovább haladt unitarizmus is jelentős gondolkodókat termelt ki, hogy csak Ralph Waldo Emerson, Channing E. Vilmos, Martineau Jakab vagy éppen a magyar David Ferenc, Brassai Sámuel, Varga Béla nevét említsük.

Ugyanezt az utat járja végig a pedagógia is, amíg a dresszúrától eljut a fejlődést mozgató pszicho-szomatikus tényezők funkcióinak feltárásáig. Olyan nevek jelzik ezt az utat, mint Comenius, Rousseau, John Locke, Hervert vagy a magyar Apáczai Csere János, Finánczy Ernő, Schneller István, Imre Sándor, Nagy László, Karácsony Sándor.

A lélektan gyors fejlődése új utakat és távlatokat nyit a lelki élet feltárása előtt. Charles Bailly, Theodor Flornay, Edward Claparede, William James, John Dewey, Wilhelm Wundt nevei egy-egy mérföldkövet jelentettek a lélektan, illetve a nevelés-lélektan megújuló útján.

A reformációval megindult szabad gondolkodás, a reformpedagógia törekvései és a lélektan előretörése az élet minden területén új helyzetet teremtettek az egyházak és az iskola viszonyában: nyilvánvalóvá vált a közös rendeltetésük. Az azonos célkitűzés: személyiségformálás - istenfiúság - közös módszerek keresésére ösztönöztek. A társadalomlélektan alapján álló vizsgálódás megállapítja, hogy a hit egyéni lelki megnyilvánulás, az autonóm individuális psziché funkciója (Láthatatlan egyház). A vallás nem magánügy, hanem legalább két ember ügye: az egyiké, aki vall, és a másiké, akinek vall. Ebből következik, hogy a *hit nem oktatható*, nem válhatik tantárggyá, ellenben a vallás igen, tárgya az az életérzés, amit az ismeretlenhez való viszonyunk fejez ki.

Az önmagát kereső, az ismeretlen felé törekvő, eszmélő egyén kereső útja során három értékkategóriára támaszkodik: az igaz-

ságra, a szépségre és a jószágra. Az igazság keresése a tudományokhoz, a szépre való törekvés a művészetekhez vezet, a jószág kategóriája az erkölcs, az etika rendszerét alakítja ki. Az iskola és az egyház feladata segíteni az egyént a három értékkategória felé vezető úton; ebben nyilvánul meg nevelő funkciója, amelynek végső eredménye a személyiség: az egyéniség etizált és tudatra emelt formája. Így nyugodtan megállapíthatjuk, hogy a nevelés lényege az egyéniség személyiséggé való fejlesztése.

A megsimerés, érzelm és akarat hármasság funkcióján túl az értő, érző és akaró léleknek viszonyulnia kell az értelmével fel nem foghatóhoz, az értelmével be nem fogadhatóhoz és az akaratával befolyásolhatatlanhoz. Óhatatlanul rá kell irányulnia mindarra, ami a lélek felső határain is túl esik, a transzcendensre; ez pedig az Istenhez vezet el.

A személyiséggé fejlődött egyén vallásossága cselekvő hitben nyilvánul meg. Ennek értékfokozati megnyilvánulási formái a következők:

Az *igény*: a legelemibb társadalmi gesztus, az egyik ember, az első személy értékeinek érvényesítése. Aki nem tud igényelni, az adni sem tud.

Az *ajándék*: a másik ember, a második személy érzelméből fakadó cselekedete. Azt adja, amije van, függetlenül attól, hogy társának mire van szüksége.

A *szolgálat*: jellegzetesen értelmes tett: az egyik fél azzal szolgál a másiknak, ami tőle telik és amivel használ neki. Ravil Bukarajev tatár költő a Nap a tóban című versében írja: „A szolgálat nem szolgamunka, nem szolgaság.”

Ha valaki többet ad magából partnerének az ésszerűnél, akkor *áldozatot* hoz érte.

Néha azonban az áldozat kevés, többre van szükség. Ez a több a *szerelemben* nyilvánul meg, ami nem érzelmi megnyilvánulás, hanem emberfeletti gesztus, s mint ilyen, életmódot szabályozó etikai kategória.

Aki szeret, nem akar rosszat senkinek. Aki szereti az Istent, az nem hágja át tudatosan az isteni törvényeket. Aki szereti az embereket, az nem akarja félrevezetni azokat, tehát nem hazudik, nem akarja megkárosítani őket, tehát nem lop, nem csal; nem akarja megalázni önértékükben, tehát nem gyalázkodik, nem vádaskodik; nem tör életükre, tehát nem gyilkol.

A szeretet azonban nemcsak tilt, hanem ösztönöz is: jóra, szépre, igazra, ami segítőkészségben, egymás megbecsülésében, a társadalmi együttélés etikai szabályainak betartásában, a szolgálatban és az áldozatban nyilvánul meg. Így mindannyian, függetlenül felkészültségünktől, társadalmi helyzetünktől, az Isten országa munkásaivá válhatunk.

(Folytatjuk)

Gálfalvi Sándor
nyug. tanár, főgondnok

Nemzetiségi iskoláink már-már hagyományos tavaszi gesztusa a kitárulkozás. Az utóbbi években meg-megújuló iskolacsaták során a társadalom áll az ősi tanintézetek mögé, védi meg azok magyar jellegét. Hogy ez a kiállítás megérdemelt, hogy a bizalomra kitartó munkával válaszolnak a tanárok, diákok, arról a tanév végén kap bizonyosságot a közösség. Egyrészt az évvégi osztályzatok, az érettségi eredmények, a tantárgyversenyeken elért helyezések számszerűen tájékoztatnak. Másrészt megrendezésre kerülhet egy tanévvégi ünnepsorozat, ahova a szülőkön kívüli bárki eljöhethet, s betekinthez az iskola tudományos, művelődési és sportéletébe. 1990 óta egyre több iskola rendez ilyen tanévvégi seregszemlét, s a Brassai Sámuel Líceum ennek közel negyedszázados hagyományával büszkélkedhet. 1970-től kezdve nem múlt el olyan tanév, hogy május utolsó hetében ne került volna sor a Brassai-hétre. Még az 1980-as évek második felének lélekölő esztendeiben is sikerült megtartani e hagyomány jellegét, főbb eseményeinek sorozatát.

1993-ban május 24-29. között zajlottak a Brassai-hét rendezvényei. Hétfőn a 11 óras nagyszünetben a diákság négyesége előtt Kocsis Imre igazgató mondott megnyitó beszédet, s ismertette a hét műsorát. 12-kor a díszteremben rendezett festmény- és rajzkiállítást Kovács Ildikó, egy óra múlva a tanárok tárlatát a könyvtárban Sebestyén Éva aligazgató nyitotta meg. Az idén Kovács Ildikó és Teodorescu Réka tanárnők állították ki tíz, illetve öt újabb festményüket.

A már 11 órától közszemlére kitett koszorúkkal 1-kor, Soós Anna tanárnő vezetésével a VIII.C. osztály kivonult a Házsongárdi temetőbe, s Brassai Sámuel, valamint Berde Mózsás síremlékére helyezték azokat. Délután a diákok tudományos ülészakára került sor. Ezt megint a Kriza János Önképzőkör szervezte. A Reményben meghirdetett témakörökre lehetett pályázni. Összesen mintegy negyven jellegű dolgozat érkezett be, s ezekből a nyolc legjobb került felolvasásra. Ezek a román, magyar, helytörténet, lélektan, biológia, matematika, fizika, kémia, közgazdaságtan szakcsoportokat képviselték. A IX. osztályos Tóth Csilla a kétszáz éves kolozsvári színjátszás hőskoráról, a X-es Pataki Erika pedig az unitárius templomról olvasott fel tanulmányt. A helytörténet keretében még Magyarokiskapusról (Kovács Erika XII.), Mezőméséről (Sebe Ildikó XII.) és Felvincről (Buzogány Zsolt XII.) érkezett be pályázati mű. Az ülészakot a Kriza önképzőkör védnöke, Kovács Katalin tanárnő vezette.

A keddi délutáni műsor érdekességgel indult. Az iskola Csögör Enikő irányítása alatt működő versmondó körének március 15-én a Farkas utcai református templomban előadott műsoráról készült videofelvételt mutatták be. Ezt a tanárok tudományos ülészaka követte, szervezését Csörtán András vállalta magára. Málnási Ferenc nyelvészeti, Jánosi Ibolya biológiai, Roșca Zsuzsanna lélektani, Iancu Doina román irodalmi, valamint Biró Olga, Kassay Ildikó és Péter Rozália matematikai-módszertani dolgozatai mellett külön kiemeljük azokat, amelyek az iskolára és névadójára vonatkoznak. Fazakas István a tolerancia erdélyi hagyományait, Knizs Mária a biológia-, Hantz Irén a földrajz-tanítás iskolai előzményeit vizsgálta, Darvai Béla Brassai és Heinrich Hertz viszonyáról értekezett. Külön érdekességnek számított Kovács Katalin dolgozata. A Brassai hollandiai testvériskolájának, a Carolus Clusius

Egy az Isten

Szeretem a vallásomat,
mert egyszerű, tiszta...
Eszméjét, a Bibliából,
Dávid Ferenc írta.
Úgy érzem, a legszebb vallás,
melynek párja nincsen.
Három szóban mindent elmond,
s úgy zeng: Egy az Isten!

Ezt hirdeti harangunk is,
a toronyból kongva,
Valahányszor hitre ébreszt,
s hív a templomunkba.
Szerény a mi kis templomunk,
szertartása ékes,
Mert jó útra int pásztorunk;
szava gyógyít, édes.

Hitünk hogyha néha lankad,
bennső erőnk elvész,
Új reményt önt keblünkbe
a szószékről a lelkész.
Szeretem a dalainkat,
orgonaszó-foszlást...
Szeretem az ünnepeket,
s úrvacsora-osztást.

Szeretem a Hiszekegyet,
melyben lelkem részes,
Minden szava egy vallomás,
esküszzerű, készes.
Ezt követem, amíg élek,
s szívem ver dobogva,
Úrban való bizalommal,
eleitől fogva.

Szeretem a vallásomat,
mert egyszerű, tiszta...
Eszméjét, a Bibliából,
Dávid Ferenc írta.
Úgy érzem a legszebb vallás,
melynek párja nincsen,
Három szóban mindent elmond,
s így zeng: Egy az Isten!

Tordai Matyó

College névadójának Istvánffy Miklós magyar humanistával folytatott levelezését ismertette. E sorok írója beígért dolgozatát, az 1879-1944 közötti unitárius iskolai értesítők ismertetését megtoldotta azzal, hogy bemutassa a Brassai épp akkor megjelent első évkönyvét: *Az 1557-ben alapított kolozsvári Brassai Sámuel Elméleti Líceum Évkönyve az 1991-1992-es tanévre*. Szerkesztette: dr. Gaal György. Kolozsvár, 1993. 75 l.

A szerdai nap új színfolttal gazdagította a Brassai-hét eseményeit. Kovács Nemere tanár megszervezte a Brassai Sámuel-émlékversenyt. Tulajdonképpen egy szép hagyományt újított fel. 1957-ben részt vehetett - mint diák - a Mikó Imre szervezte hasonló versenyen. Most tanárként szükségét érezte a vetélkedő felújításának. A Brassai életére és munkásságára, valamint az általános műveltségre vonatkozó kérdésekből megrendezett fordulók után, május 26. a nyolc döntőbe jutott versenyző próbatételét hozta el. Feleki Zsolt IX. osztályos bizonyult a legjobban felkészültnek, utána Ugron Szilárd és Kovács Ferenc XI-esek következtek.

Csütörtökön, a sportnapokon a Brassai Kupáért folyt a küzdelem. Minifutbalban a IV-esek, leánykézilabdában a XI., fiúkézilabdában a XII., futbalban a VII. és VIII. osztályosok mérték össze erejüket Bárdos Lajos, Egyed Zoltán és Kun Béla tornatanárok vezetésével. A pénteki kultúrnapot az tette ünnepélyesebbé, hogy a jászberényi Lehel Vezér Gimnázium igazgatója (Nagy András) és négy tanára a testvériskolai kapcsolatok ápolására a Brassaiába érkezett. Így ők is részt vehettek az ünnepélyes díjkiosztáson. Ennek keretében a rajzkiállítás legjobb alkotói, a Kriza János Önképzőkör pályázatának, a Brassai-émlékversenynek a nyertesei, a Versmondó Kör, a Mákvirág színjátszócsoporthoz, a Bogánecs néptáncgyűttes legszorgalmasabb, leglelkesebb tagjai pénz- és könyvjutalomban részesültek. A Brassai-émlékverseny helyezetteinek az Unitárius Egyház részéről egy-egy Bibliát is átadtak. Az ünnepi műsoron a Nagy Emese vezette gimnáziumi tanulók a Lúdas Matyót, a Molnos Sarolta irányította Mákvirág a Saint-Exupery után írt Kisherceget adta elő. Az iskolai énekkar Bazsó Ferenc irányításával lépett fel, végül a Tolna Éva szervezte-vezette Kisbogánecs néptáncgyűttes tapsvihart kiváló számai zárták az előadást.

A hagyományos szombati emlékkirándulással ért véget az eseménysorozat. Az idei szervező, Hantz Irén tanárnő külön sokszorosított útikalauzzal kedveskedett a résztvevőknek. Kár, hogy nem sikerült ehhez ragaszkodni. A két autóbusznyi brassais diák és tanár Torockószentgyörgyön e sorok írójának szavai kíséretében a Brassai szülőháza falára koszorút helyeztél el. A szomszédos templomban Koppándi Botond I. éves unitárius teológus, az iskola volt diákja mondott szép imát, utána Kovács Nemere tanár beszélt arról, hogy mit jelent ma brassaisnak lenni. A Te benned bízunk... élénklése után a torockószentgyörgyi vár megtekintésére került sor, a legedzettebbek megmászták az Ordas sziklát.

A Brassai-hét részletes műsorát négyoldalas, számítógéppel szedett meghívó juttatta el az érdekeltekhez. A Szabadság című helyi napilap három alkalommal is foglalkozott az eseményekkel. Május 25-én és 27-én jelezte a sora kerülő rendezvényeket, június 1-én pedig Turós-Jakab László számolt be az utolsó napokon nyert élményeiről. Ez utóbbi számban ismertetés olvasható az új Brassai Évkönyvről is.

Dr. Gaal György

Szabédi - emlénapok harmadszorra

A tragikus sorsú költő, tudós és közéleti személyiség, Szabédi László május 7-re eső születésnapja igen kedvező időpont egy évenkénti irodalmi ülés-szak megszervezésére, a Székelyföld határáh fekvő kis választott szülőfalu felkeresésére. Az előző két évben főleg Szabédi személyéhez, munkásságához kötődtek az emlénapok: először Szabédon, majd Kolozsvárt kapott emlékszobát és táblát, állandó kegyhelyet. A felolvasott dolgozatok pedig hozzájárultak életpályája alaposabb megismeréséhez. Az idei, harmadik rendezvény már kissé eltávolodott a költőtől, érezhetővé vált, hogy az ünnepségek középpontjába a kegyelet-megnyilvánulások mellett az egész romániai magyar irodalom, annak vita tárgyát képező kérdései kerülnek.

Az idei emlénapokat az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület és a Korunk Stúdió mellett az Anyanyelvi Konferencia is felvállalta. Ennek megfelelően az EMKE részéről Kötő József főjegyző, a Korunk képviselőjében Kántor Lajos főszerkesztő, az Anyanyelvi Konferencia elnökeként Pomogáts Béla irodalomtörténész végezte a szervező munkát. Így a rendezvény nemzetközi méreteket öltött.

Április 30-án, pénteken délelőtt a kolozsvári Lázár utcai családi ház tavaly leleplezett emléktábláját koszorúzták meg az EMKE és az Anyanyelvi Konferencia nevében; Pomogáts Béla mondott beszédet. A Házsongárdi temető Szervátiusz Jenő faragta Szabédi-síremléknél koszorúkat helyeztek el, itt Kányádi Sándor idézte fel az ünnepelt egyéniségét. Délután 17 órakor az Unitárius Püspökség dísztermében Kántor Lajos nyitotta meg a tudományos ülés-szakot, melynek meghívottjai között számos közéleti személyiség mellett dr. Kovács Lajos főtitkarsági püspök úr is helyet foglalt. Az ülés-szak két témakörre koncentrált. Péntek délután a Szabédi szerkesztette Termés című folyóirat ötven évvel ezelőtti megjelenését „Elvek, gondolatok” című ankétja képezte volna az előadások tárgyát. Az akkori válaszok mai vonatkozásait szeretnék volna megvizsgálni. Ezzel lényegében csak Kántor Lajos foglalkozott, a többi előadó itt-ott utalt rá. Márkó Béla az irodalom és politikum viszonyát, a müncheni Borbándi Gyula a népiség és kritikai önismeret kapcsolatát, Pomogáts Béla a magyar polgárosodás kérdését, Molnár Gusztáv pedig az Erdély-probléma nemzetpolitikai és geopolitikai vonatkozásait vizsgálta. Kétségtelenül a ma Budapesten élő egykori Kriterion-szerkesztő, Molnár Gusztáv fejtegetése volt a legtanulságosabb: hogyan valósítható meg a nemzeti reintegráció az állam terjeszkedése nélkül.

A május elsején délelőtti meghirdetett ülés-szak az erdélyi magyar irodalom legvitatottabb kérdésének elemzését ígérte: a transzilvanizmusét, s eh-

hez a legilletékesebbeket szólaltatta meg. Az előadásokat megelőzően a Szabédéről Kecskés Lajos lelkész vezetésével érkezett ifjúsági csoport néhány szavalattal színezte a műsort. Czine Mihály budapesti professzor lendületes szonóklata az unitarizmus méltatásával kezdődött, s kitért a vallásszabadság 425 évvel ezelőtti kinyilatkoztatására is. A továbbiakban körvonalazta a transzilvanizmus időszakát, szerepét. Láng Gusztáv (Szombathely) az irányzat keletkezéséről, K. Lengyel Zsolt (München, dolgozatát felolvasta Kötő József) ennek politikai vonatkozásairól értekezett. A legkiérleltebb Nagy György előadása volt, mely eszmetörténeti szempontból követte a transzilvanizmus alakulását. Az összefoglalásra, záró megállapítások levonására Pomogáts Béla vállalkozott. Kár, hogy a terjedelmes előadások után nem maradt idő vitára, a megállapítások ütköztetésére. A négy hozzászóló észrevételei alig kapcsolódtak a témakörhöz.

Május 2-án került sor a hagyományossá váló szabédi krándulásra. Az EMKE szervezésében egy-egy autóbussznyi kolozsvári és marosvásárhelyi érdeklődő, szakember, közéleti személyiség tette valóban ünnepélyessé a szabédiak számára ezt a vasárnapot. Már a falu határában virágcsokorral fogadták az érkezőket. A zsúfolásig telt kétszáz éves unitárius templomban Kecskés Lajos imája után Kolcsár Sándor esperes hirdette az ígét. Ezután Kántor Lajos szólt Szabédéről és a megelőző két nap eseményeiről. Az Unitárius Ifjúsági Egylet Kecskésné Nyitrai Gyöngyvér betanításában szép énekszámokból és Szabédi-versekből összeállított műsort mutatott be.

A hívek és érdeklődők ezt követően a templom melletti domboldalon fekvő festői temetőbe vonultak ki, s az egyik magaslati ponton, Rádiger Géza (1845-1905) papköltő, Szabédi anyai nagyapja sírjánál álltak meg, helyeztek el virágot. Itt Kecskés Lajos Szabédi egykori egyetemi diáktársának, Nagy Ödön nyugalmazott lelkésznek a méltató sorait olvasta fel, Kolcsár Sándor pedig a tíz gyermeket felnevelő, s fáradhatatlanul publikáló Rádiger Gézaról, szólt. A szép, emeletes, modern paplakban elfogyasztott tízora mellett kötetlen beszélgetésre került sor, majd a falu művelődési házában a Szabédi-emléktábla megkoszorúzása és az emlékszoba megtekintése következett.

Az ünnepi műsort a Nagy Ernő tanár; művelődési igazgató vezette táncsoport bemutatója és a sámsondi citerazenekar néhány száma zárta osztatlan sikert aratva. A hazatérés előtti beszélgetések során a fő téma a jövő évi rendezvény előkészítése volt: miként lehetne azt a tervbe vett Szabédi-szobor leleplezésével összekötni, hogyan kéne a szükséges pénzüsszeget előteremteni.

Dr. Gaal György

Tanulmányi alap

A tanulás az ember örökkévaló törekvése. Alapjában véve ennek köszönheti fennmaradását, fejlődését és a természetben elfoglalt jelenlegi helyzetét. A tanulás sohasem volt könnyű; egyrészt, mert anyagi áldozatokat követelt, másrészt, mert a tehetség nem mindig társult a lehetőségekkel. A tanulás pártolása, szorgalmazása szükségszerű, mert a haladás, a megmaradás feltétele. A tehetséges fiatalok tanulásának a támogatása történelmi, gazdasági és erkölcsi kötelesség.

Az erdélyi kollégiumok hagyományosan buzgolkodtak tanulmányi ügyük, népük ügyét szolgálni hivatott ifjak iskoláztatásában. Ez az örökség, még a régiéknélsem jobb mai társadalmi-politikai helyzet, felelősségtudatos kötelességévé teszi a mai nemzedéknek is az ifjúság és a technika, valamint a gazdasági fejlődés mindenkor legújabb vívmányai, amelyeknek művelése és alkalmazása elengedhetetlen feltétele az áldásaiból való részesedésnek és az anyagi jólétnek. A tudományok elsajátítására sok fiatal kiválóan alkalmas, de nincs meg a lehetősége tehetsége kibontakozására. At ilyen fiatal kórtársak megsegítése mindenkor erkölcsi kötelesség, örök emberi nemes cselekedet.

Tanulmányi támogatások a társadalom hivatalos szervei részéről is léteznek. Ezek azonban, eredetüknek megfelelően, bizonyos elvárásokhoz kötöttek, nem igényelhetők váratlanul előálló szükségletek szerint, és bizonytalanok a kisebbségi közösségek sajátos feledatai megoldásában. Anyanyelvünk és kultúránk megtartása és fejlesztése, művelődésünk, anyagi és társadalmi haladásunk, megmaradásunk elsősorban a magunk erejére támaszkodva biztosítható.

A kötelező múlt, a szorongató jelen és a bizonytalan jövő arra készítet, hogy biológus magyar egyetemi hallgatók jobb felkészülését szolgáló **ÖRÖKSÉG-ÁPOLÁS** tanulmányi alap létrehozását javasoljuk és szorgalmazzuk. Tudván tudjuk, hogy sokan és szoszor kérenek, és hogy mindig és mindenki takarékosan és ésszerű beosztással boldogul csupán. Mindazonáltal hisszük, hogy az ügy fontossága megértésre talál, és cselekvésre buzdítja embertársainkat.

Az alapítványból részesülni lehet térítés nélkül és kölcsönként. Az igényelt segítség tudományos összejöveteleken és tanfolyamokon, tapasztalatcserén való részvételt, vagy a tanulást lehetetlenné tevő akadály elhárítását kell szolgálja. A támogatás odaítéléséről öttagú bizottság dönt, amelynek tagja két egyetemi hallgató, két tanszemélyzeti tag és az Erdélyi Múzeum-Egyesületnek egy elnökségi tagja.

Az **ÖRÖKSÉG-ÁPOLÁS** tanulmányi alap gazdasági ügyvitelét az Erdé-

lyi Múzeum-Egyesület végzi; ennek megfelelően e közzőra szánt pénzbeli hozzájárulásokat az Egyesület irodájába (Unió utca 1. sz., str. Memorandum-lui nr.1, Kolozsvár - Cluj), vagy annak CEC számlájára (CEC nr. 45. 11. 09. 119., Sucursala Cluj) lehet befizetni, TANULMÁNYI ALAP megjelöléssel, vagy: Gróf Mikó Imre Alapítvány, Commercial and Credit Bank Ltd., Branch: Kossuth tér 18-227. Swift Code OKHBHUHB.

Kolozsvár, 1993. május 7-én.

Az EME részéről: Jakó Zsigmond elnök; Kiss András főtktár.

A kezdeményező bizottság nevében Dr. Nagy-Tóth Ferenc tanár; Dr. Sárkány-Kiss Endre tanár; Keresztes Lujza IV. éves hallgató; Lázár Zsolt I. éves hallgató.

Kései köszön(t)ó

Rendkívüli élményt nyújtó ünnepélyen vettünk részt 1993. május 23-án Szentegyházán. Az újonnan alakult Unitárius Egyházközség felavatását, fiatal lelkészének, Bartha Alpárnak beiktatását ünnepelhette az a több száz unitárius és nem unitárius hívő, aki részt vett az ünnepségen. Mindannyiunkat büszkeség töltött el, hogy Unitárius Egyházunk újabb egyházközséggel bővült.

A szívvel-lelket melengető ünnepség jelentőségét az is kihangsúlyozta, hogy a Püspökség a legmagasabb szinten képviseltette magát az ünnepélyen.

Az avatáson elhangzott beszédekből nyomon lehetett követni az új egyházközség útját: hogyan alakult a kezdetben csak egynéhány tagot számláló szórványból leányegyházközség, majd a létszám növekedésével egyházközség.

Mégis hiányérzettel távoztunk az ünnepségről. Ugyanis mindannyian tudtuk, hogy a szentegyházi unitárius egyházközség megalakításában jelentős szerepet töltött be Adám Dénes homorodkeményfalvi lelkész, aki egy évtizeden keresztül mint beszoigáló lelkész nagy lelkiismeretességgel pásztorálta a szentegyházi híveket. Korát meghaladó erőfeszítéssel, tűző napfényben vagy zimankós havazóban, gyalog vagy kerékpárral, 10 km távolságból, pontosan megjelent Szentegyházán, ahol gondoskodott a hívek lelki gondozásáról, az egyházközség anyagi ügyeinek intézéséről. Az ünnepség során egyetlen köszön(t)ó szó sem hangzott el munkájának elismerésére.

Az ünnepélyen nem szólalhattam fel, hisz az előre megfogalmazott protokoll-listán nem szerepeltem, s így nem emelkedhettem szólásra. Éppen ezért, kedves Adám Dénes tiszteltetésed Úr, engedje meg, hogy legalább a magam nevében ezúton köszöntsem s mondjak köszönetet egyházépítő áldásos munkájáért.

„Tisztesség adassék mindazoknak, akik önzetlenül szolgálják egyházunkat!”

Gálfalvi Sándor

Emléktábla-avatás

Tiboldi István iskolamester születésének 200. évfordulóján

Az évforduló megünneplésének szervezését - előzetes megállapodás szerint - *Larcher Károly* rugonfalvi nyugalmazott tanár indította el. Közbejött betegsége miatt *Gálfalvi Sándor* főgondnokunk folytatta. Az ünnepély - összekapcsolva a kedei vizsgálószékkal - július 20-án, áldozócsütörtökön, a kedei bérceken lévő kis templomban istentisztelettel kezdődött, Báró József esperes és Szombatfalvi József köri jegyző alkalmi imájával, illetve prédikációjával. Az emléktábla a bejárati ajtó mellé, a külső falra rögzítődött. Mérete 50X25 cm, alumínium öntvény, domború betűkkel, felírata: **TIBOLDI ISTVÁN iskolamester 1793-1880.**

Az ünnepélyen a két kedei és a szentmiklósi hívek kicsiny seregét a siménfalvi és a rugonfalvi, s a Gagy-vize mentéről a szentábrahámi és a gagy-i iskolák tanuló csoportjai gyarapították, tanáraik vezetésével. Szavalatok és szólóénekek hangzottak el.

Külön színfoltja volt az ünnepségnek a keresztúri Petőfi Sándor Iskola gyermekkorának szereplése, Simó Margit zenetanárnő vezényletével. Gálfalvi Sándor kezdeményezésére az emléktábla dúcát *Sata Albert* gimnáziumi tanár faragta ki, az alumíniumból való kiöntését *Kolumbán Mózes* mérnök végeztette; mindkétten szíves ajándékként.

Az avatóbeszéd szövege:

Még a lelkünkben zsong annak a lélekemelő keresztúri ünnepségsorozatnak az emléke, amellyel az Iskola, az egykori és jelenbeni sok száz diák, az egyház, a város, az 1793-ban létesített, ma újból a „Legnagyobb székely”, az Orbán Balázs nevét viselő gimnázium 200 éves évfordulója alkalmából róta le tiszteletét. S íme, most itt mi, ma, a két Kede közti bérceken újra ünnepet ülünk, székely népünk e tájban fogant kiváló tanítómesterének, *Tiboldi István* születésének 200. évfordulóján, emlékezve.

Milyen biztató, a jövőnk bizonyosságát erősítő ez a tény, hiszen nem elszigetelt jelenség, hanem egy láncszeme annak az emléket állító sorozatnak, amelyet a sötét évtizedek után fokozatosan magára találó keresztúr-környéki, nyikó-menti, Gagy-vize menti nép - más vidékeket utólréhetetlenül megelőzve -, műveltsége emelkedett szintjét bizonyítva, a Székelyföld eme nekünk legszebb zugában szellemi nagyjainak emlékére iskoláihoz szobrokat, emléktáblákat, kopjafákat állít.

Az elődök köbe, fába faragott vagy gipszbe öntött szobrai, a nagyjaink nevét, életüknek idejét megörökítő emléktáblák állítása: kegyelet a múlt iránt; ösztönzés az állítóknak; biztatás a jövőnk őrizőinek. Tudatosítása annak, hogy jövőbeni megmaradásunk a múlt értékeire alapozott jelenbeni munkálkodásunk minőségétől függ.

A múlt értékei közt, a példát mutató, az előttünk járt szellemi nagyjaink sorában tartjuk számon a XIX. század középső évtizedében tevékenykedett, korának egyik legszebb iskolamesterét, Tiboldi Istvánt.

A nyikó-menti Székelyszentmiklóson 1793-ban látta meg a napvilágot, ahogy legismertebb, legszebb dalában írta:

„Nyikó mellett születtem én
Szegény székely barna legény“ -
(s aztán árad tovább a dalba fogott szó:)

„Szébb ot még a fűzfa ág is,
Mint másutt a gyöngyvirág is.“

Igen, itt születni valakinek a Nyikó-vize mellett, a Székelyföld eme csodálatos táján, melyet a Firtos és a Kadicsa vára közt szállongó legendák, tündérregék üdítő harmata permetez - táji elhivatottságot jelent, népszolgálatot, sorsvállalást, kitartó hűséget. S éppen Szentmiklóson születni, a Fejér-Nyikó szakaszának ebben a meghitt, csendes zugában, ahol évezrede múlik, hogy e vidék legősből egyházmegyéjét létesítették - Istentől kijelölt, népünket akár barázdák hasításával, akár a lélek nemesítésével vagy az értelem pallérozásával szolgáló megbízatás volt mindig.

Ilyen, népéért élő, annak lelkét nemesítő, értelmét pallérozó színes egyéniség volt Tiboldi István. A maros-széki Nyárádméntének, és az udvarhely-széki Nyikómentének volt híres iskolamestere.

„Kevés igényel bíró egyszerű ember volt - jegyzi fel róla egyik életrajzírója, a kortárs Ürmösi Kálmán -, s kinek a családra nem volt gondja teljes életében, felmenté minden egyébtől, s alkalmat nyújtott neki, hogy lelkének sugallatát követve élhessen belső hivatásának, sőt azt is megengedé, hogy szelíd műzsája hívására hallgatva, a költészet egén is, habár nem elsőrangú, de egy kis körben szelíden mosolygó fényű csillaggá avassa fel magát.“

Ennek a két évszázaddal ezelőtt született „mosolygó fényű csillag“-nak sziporkázó visszfényét az életút és az életmű legalább néhány vonatkozásában felvillantani most, amikor késői utódok gyűltek újból össze, emléktábla állításával leróni az iránta való kegyeletet okulásért, példamutatásért -, szent kötelességünk.

Születése dátumát pontosan nem ismerjük, életrajzírói általában 1793-mat jegyeznek, tehát abban az évben született, amikor a Nagy-Küküllő középső vidéke, a Nyikó és a Gagy-mente, a két Homoród völgye és a Nyárádménte népe, művelődési vágyától indítva, az ősi kalákázó szellem összefogásával építeni kezdte Keresztúron művelődésének akkor még zsenge hajlékát. Ennek volt köszönhető, hogy a siménfalvi iskolából, Boér János tanító biztatására, a kiváló tehetségűnek ítélt gyermeket, amúgy szegénysorsú szülei a közeli keresztúri algimnáziumba be tudták íratni. Az élesesű, nagy szorgalmú és sziporkázó értelmű kicsi szentmiklósi gyermek innen a kolozsvári gimnáziumba került, s annak elvégzése után tanárai Tordára küldik seniornak - nevelőnek -, majd 1819-ben, 26 éves korában a nyárádménte Szentgericére nevezték ki iskolamesternek, ahol 25 évig, 1844-ig oktatta, nevelte nemcsak a falu gyermekeit, de Szentgerice és vidéke népét is. Tanítványai közt volt az unitárius tudósvilág egyik nagy egyéniségévé lett történetíró, Jakab Elek is. Ő írta, egykori tanítójára emlékezve: „Szentgericei unitárius tanító, de csak névleges feleke-

zeti, tetteleg szívében mindenik hitvallásúaké, tanítván különbséget nem ismerő szerető gonddal az egész falu 80-90 fiú, 25-30 leányövendékét, 5 éves kortól 15 évesig, egyes-egyedül. Én 1826-tól 1829-ig hozzá jártam; az úgynevezett három első latin iskolát nála jártam.“ Végső értékelésében ezt írja: „... alatta a szentgericei népiskola a nemzeti reformokban is első volt, mint előbb a latin humaniorákban.“

Szentgericéről aztán, részint betegeskedése, de főképpen az erkölcsi fogyatékoságai miatt kipellengérezett egyének ellenségeskedése miatt költözik haza 1844-ben, 51 éves korában Szentmiklósról. Ettől kezdve a Nyikó-mente népének lett önkéntes nevelője. Rendes hivatal nem vállalt. Bartók Endre „A kedei unitárius egyház története“ c. munkájában így ír: „Kede iskolaügye 1884-ig rendezetlen volt, elhanyagolt. Ezen időig, illetőleg az 1884. évet megelőzőleg, ezen egyházban a gyermekek nevelése és tanítása érdekében egyedül csak a jó öreg Tiboldi István - nyug. unit. tanító - munkált és fáradozott elismerésre méltóan, amennyiben iskolaház, tanterem hiányában mint Nagy- és Kis-Kede és a szomszédos községek és vidék önkéntes vándortanítója időről-időre összegyűjtötte egyesek gyermekeit a saját szegény lakásába, s azokat ott - hallatlan csekély jutalom fejében (1 frt.) a legnagyobb eredménnyel tanította.“ E szűkös jövedelem azonban munkakedvét nem lassította, mert ő a tanítást nemcsak fizetésért végzett kötelességnek, hanem hivatásnak tartotta.

Tanított, nevelt tehát jókedvűen, derűs lélekkel az iskolában is, s ugyanúgy az iskolán kívül is. Eközben pedig dalolt, verselt, belső indítatásból, kiapadhatatlanul. Ragyogóan ötvöződött Tiboldiban a hivatásának élő népnevelő minden adottsága. Ez a rendkívüli adottsága szabott irányt tevékenységének, s a nevelési cél szolgálatába állított költészetének. Nevelési céljai elérésében jószándékú csipkelődő humora segíti; a gonoszt lerontani, az erényességet építeni akaró törekvéseiben ez a fő fegyvere. A „népdalainak“ megírásában pedig a néplélek tiszta forrása ihleti. Dalainak s a különböző alkalmakra írt „ellenkező versei“-nek, epigrammáinak (rövid, csattanós versek), eredeti meséinek, adomáinak számát több ezerre lehet becsülni. Ezekkel kötődött ő szeretett népéhez, ezekért szerette és tartotta magáénak a népet. Ma már felmérhetetlen az a szellemi kincs, amit Tiboldi hagyott maga után. Ezt a gazdagságot még kortársai sem tudták számbavenni. Életében, de még halála után is, nyomtatásban kevés műve jelent meg. (Külön kötetekben 1841-ben jelent meg „Bacchus szentgericei utazása“ c. verses elbeszélése; néhány verse különböző lapokban. „Adomák és tanítómesék“ cím alatt Mészáros József rendezte 1988-ban kötetbe e témakörből felfedezett írásait.) „Temérdek művét kétszer-háromszor letisztázta, többszörözte“ - írja Ürmösi Kálmán. Úgy terjedtek kézről-kézre, házról-házra. „E kéziratok közül csak kevés őrződött meg. Szerencsére a szentgericei művéhez hasonló írása „A’

K. kedei új szőlőhegy leírása 1870-ben" című, 1056 soros versezete két példányban nemrég a szentmiklósi Farkas család megőrzéséből előkerült. Írásainak főképpen az a része kallódott el, amelyekkel személyeket figurázott ki, állított pellengérré, jogosan; az érintettek ezeket igyekeztek megsemmisíteni.

Tiboldi élete alkonyán Nagykedében élő bátyjához húzódik meg, s ott is fejezi be azt; a kedei bérceken lévő templom tövében leli meg végső nyughelyét.

A múlt században élt kortársai néhány írásukban ismertették életét, méltatták munkásságát. A Kedék templomának közelében fekvő sírja azonban sokáig jeltelen maradt. 1928-ban a keresztúrköri Dávid Ferenc Egylet nagyszabású emlékünnepelet rendez, s elhatározzák, hogy közadakozásból síremléket fognak állítani, de erre csak 10 év múlva, 1939-ben kerül sor. Az emlékkövet a költői lelkületű Báro József avatja fel. Az Unitárius Közlöny novemberi száma így emlékezik meg az ünnepélyről: „A jelkő áll. Székely testvér!, ha utad a kedei Sion hegyen át vezet, a kegyelet által állított szerény sírkőnél állj meg, vedd le kalapodat, szakíts egy virágot, s tedd rá Tiboldi mester sírkövére mint a megemlékezés jelét, mert e zsoldáros hegy oldalán nyugszik fajodnak egy égő csillaga, mely a síron túl is ragyog fiaidnak és leányaidnak dalos ajkán.“

Volt aztán még egy emlékezés, 1943-ban, születésének 150-ik évfordulóján, amikor a keresztúri gimnázium és az Alsó-Nyikó-mente népe tisztelgett Tiboldi emléke előtt.

Most pedig, fél évszázad múltán, emléktáblával rója le kegyeletét a Nyikó- s a Gagyai patak mentének népe, tanulóerege s a jelenbeni oktatók-nevelők, a múlt században itt élt „nemzet napszámosá“-ra emlékezve azzal a versrészlettel, amelyet Benedek Elek írt az Udvarhely megyei tantestületnek, az 1900-ban tartott 25 éves jubileumon:

„Imhol a föld, hol 'szebb a fűzfaág is'
A gyöngyvirágnál, mely másutt fakad;

Imhol a nép, mely ha darócban jár is,
Dalban, mesében párja nem akad.
A vén mester is, a kinek dala fülembe cseng,
Földön élt s hala.

Mely szép a fűz itt, ő zenge arrul -
Jer a szívemre, jer öreg trubadour.
A fundamentumot le ti raktátok.
Mienk a fal. Kié lesz a tető?

Szebb jövő képe nem mosolyga rátok,
Fölétek úgy borult a szemfedő.
Jer, jer vén mester, jertek társai,
Az ifjú gárda áldomásra hí!
Szent áldomásra, szent ölelésre,
Rég elmúlt időről emlékezésre!“

Emlékezzünk tehát mi is kegyelettel. Bizonyosságul hulljon le a lepel arról az emléktábláról, amelyet a megbecsülés, a tisztelet vágya állított ide, az Alsó-Nyikó-mente Sion hegyére figyelmeztetésül, hogy csak ott van jövő, ahol van iskola, s hogy ott van iskola, ahol van jövő! Eláruló kicsi székely falvak lelkei, oktatói-nevelői, szívleljétek meg Benedek Apó kérdését: Kié lesz a tető! Ha ti nem rakjátok fel azt, a történelem becsurgó esője elmoshatja a falakat!

Dr. Molnár István

Isten Veled, Tamás!

Hirtelen fel sem fogtam, amikor Ilus csak röviden ennyit mondott a telefonba: Tamás elment. Elcsuklott a hangja. Lassan nehezedett rám a hírsúly. Pedig napok óta tudjuk, hogy kómában fekszik kórházi ágyán.

Hirtelen képsorok jelentek meg előttem, időben visszafelé. Láttam az elmúlt hónapok kissé bizonytalan, szétszórt Tamását, majd láttam az előadót, az író, az egyház egyik világi vezetőjét; megjelent előttem mint az akkori teológiai retorika tanára.

A temetés napján írom e sorokat, s még mindig hihetetlen, hogy Tőle búcsúzunk.

Itt, e hasábon a szeretett anyaszentegyház, a „türelem felekezete“, ahogy ő nevezte - mond hálát a mindenható Úristennek, mindazokért a kiváló erőkért, képességekért, mellyel TÖRÖK TAMÁS rendelkezett.

Egyházunk kulturális és szellemi életében nagy úrt jelent halála. Úriember volt a szó legnemesebb értelmében. Kulturált, visszafogott, de érző intellektus, aki nem ismerte a megalkuvást. Önmagával és másokkal szemben is mérhetetlenül igényes volt. Egészen fiatalon, egyetemista korában, már ígéretesnek indul pályafutása. Majd elkövetkezett 1956 októbere, melyről, olyan lelkesedéssel és felemelően mesélt. Történelmi munkáiban sokszor párhuzamot vont Dávid Ferenc kora és az 56-os forradalom között.

A Szabad Kossuth Rádió az Irodalmi Osztály vezetésével bízta meg. 1957 nyarán őt is, mint másokat, elérte a politikai önkényuralom keze. Hosszú időre száműzik nemcsak a Rádióból, de a szellemi életből is. Vidéki színháznál próbálko-

zik, dramaturgként, majd ott is utóléri, és elbocsájtják.

1970-ben került vissza a Rádióhoz, rendező dramaturgként. Jászai-díjat is kapott.

Nemcsak vállalta hitét és egyházát, de hirdetője is volt a dávidferenci eszméknek. A szelíd intellektus határozottságával szóló műveiben, s szervezte egyházunk Dávid Ferenc Egyletét. „Az pedig az örök élet, hogy megismerjenek Téged, az egyedül igaz Istent, és akit elküldtél, a Jézus Krisztust.“ - írja János Apostol. (Jn 17,3)

Hitünk szerint földi cselekedeteink minősége biztosítja számunkra az örök életet. A világ egy és oszthatatlan, nincs ezen kívül egy másik világ. Csupán a valóságnak van egy látható és egy láthatatlan oldala. S ami bennünk érték, az láthatatlan, megfoghatatlan. Török Tamás itt, ezen a földön kezdte el építeni Isten országát. S örökké fennmarad Dosztojevszkij-, Thomas Mann-rádiójátékai-ban, Ady-, Weöres-lemezeiben, színjátékai-ban, cikkeiben, unitárius témájú regényeiben.

Egyházszeretetében példát mutatott mindannyiunknak. Lelki és kulturális téren egyaránt jelentősen hozzájárult a XX. század vég unitarizmusának fejlődéséhez és megismertetéséhez.

Lelkét vezérelje a Mindenható Úristen az örökévalóság útján, emlékét kegyelettel őrizze az utókor!

Török Tamás temetése 1993. május 5-én volt, a farkasréti temetőben. Az unitárius gyászszertartást Bencze Márton egyházfő, Orbókné Szent-Iványi Ilona és Jakab Jenő lelkészek végezték.

Orbókné Szent-Iványi Ilona

Budaházi István:

Mindenki Kunyhója voltál

Török Tamás Emlékének
(részlet)

Fáj most énekelni,
mert benu a nyelv,
s egyre szárazabb a torok.
Csak a könnyesatornák
eregetik bőségesen
ezt a reggeli friss-
fagyos tavaszi
döbbenetet.
Szólok kiszáradt torokkal,
szólok, szólítalak.
Ám a csend, a néma csend
felel csak.

Pedig a pásztor nem
hagyja el a nyáját,
s az ember sem
cserben a barátját.
Vagy mint mesterember:
anyagot, szerszámot.
Ám Te Elmentél!
Kunyhód is üres lett,
s szívedhez nőtt
fiatalok,
a mindennapi zarándokok,
a jöttek,
a szomszédból menekültek,
a holnappal ígéretesek,
kik kunyhód szellemi
zúgában mindig
megpihenhettek.

Most Rád emlékeznek,
s Tordára, hol először
a Világon Anno 1568-ban
Kimondatik, hogy Hitében
senki sem háborgattatik.
Mert a hatalom nem azért
adatik,
(s bármely más hit)
arra föl nem jogosít,
hogy mások alá máglyát
rakjon.
Nem, nem ez volt a mestersége
a Mesternek!
Pedig Mefisztók jöttek,
mentek.
Ám a szeretet és a türelem
örök kunyhója Nálad mindig
nyitva volt.
Nélküled most szegényebbek
lettek a vándorok,
Kunyhótlan lett a Szeretet,—
Tamás bátyja.
Kunyhód, ha lesz még,
s Ember, ki azt üzemelteti:
Zarándokhely legyen!
Élőknek igaz vigasz,
s minden holtaknak
naponkénti feltámadás.

(Unitárius Élet, 1993/3.)

4. MIKES KELEMEN

A XVII. század vége sötét időszak Erdély történelmében: megszűnik az önnálló fejedelemség.

A török hatalom gyengülésével erősödik a Habsburg nyomás, ami kiváltotta a Wesselényi féle összeesküvést. A Habsburg abszolutizmus ellenségei, az elégedetlenkedők, az üldözött protestánsok, szökött jobbágyok, a zsoldjukat hiába váró végvári vitézek (a „bujdosók”) élére állt Thököly Imre szembeáll a Habsburgokkal, sikerrel (1682) felveszi a fejedelmi címet. Bécs ostroma (1683) után a császári seregek visszafoglalták Budavárát (1686), felszabadítják a török uralom alól Magyarországot és a gazdasági, valamint stratégiai szempontból oly fontos Erdélyt diplomáciai húzásokkal, katonai erőszakkal bekebelezik: Lipót császár megbízásából Antidius Dunod jezsuita atya titkos szerződést köt I. Apafi Mihály kancellárjával, Teleki Mihállyal (1685). Scharffenberg tábornok hétezer katonája (1686), majd Károly Lipót lotharingiai herceg csapatai (1687) megszállják Erdély fontosabb várait. Apafi kénytelen aláírni a balázsfalvi szerződést. A kegyetlenkedései miatt „eperjesi hóhér”-nak nevezett Antonio Caraffa tábornok aláírta az erdélyi vezetőkkel a Habsburg-ház elismerését, majd megszállja csapatokkal a még el nem foglalt városokat. Thököly kurucával, a török segítségével támadja meg a császáriakat. A zernyesti csatában (1690. augusztus 21.) a gróf Donatus Heissler vezette császári csapatok mellett harcol Teleki Mihály. A császáriak verességet szenvedtek, Teleki elesett a csatában („holteste a tatárok által összevagdaltatott”). Thökölyt szeptember 15-én Erdély fejedelmévé választják, de Bádeni Lajos őrgróf Havasalföldre űzi október 25-én. Többé nem tér vissza Erdélybe: törökországi száműzetés vár rá, a Márvány-tenger partján, Izmit városában (ókori nevén Nikomédia), ahová felesége, Zrínyi Ilona, Munkács várának hős védője, II. Rákóczi Ferenc édesanyja is követte.

Ebben a nehéz, történelmet formáló időben született Mikes Kelemen a háromszéki Zágóban, 1690-ben. Apja Mikes Pál, anyja Thorma Éva. Mikes Pál részt vett a zernyesti csatában, Thökölyvel menekül Havasalföldre. A fejedelem, aki nem nyugodott bele a vereségbe, Háromszékre küldi (Veteroni tábornok megszállta egész Háromszéket), hogy űzze ki a németeket. Mikes Pált azzal vádolták, hogy katonái több zágonit legyilkoltak, amiből hosszú pereskedés kezdődött. A labancok (császáriak) kegyetlen bosszút álltak Mikes Pálon. Cserei Mihály labanc párti főúr (történetíró) így írja le ezt az eseményt: miután a havasalföldi vajda átadta „az erdélyi generálisnak, és Fogarasba vitték, szörnyű kínzásokkal ölték meg, elsőben a szeméit tolták ki, azután minden nap egy lába s keze ujját elvagdaltván s az egész testét megsütögetvén, úgy kellett meghalni. Éccaka kivitték a testét és eltemették...”.

Kelemen, apja halála után, nagybátyja, Mikes Mihály veszi magához, majd felvettette a kolozsvári jezsuita kollégiumba, az Academia Claudiopolitanay-ba (a református Mikes 1700 körül tért át a katolikus hitre Kolozsvá-

Clemens Mikes.

ron). Tíz-tizenegyes éves volt, amikor Kolozsvárra került az iskolába. Már az első grammatikai osztályban olvasták Cicero leveleit, megtanulták a levél- és versírás szabályait. Ez hatással volt később Mikesre, a levélíróra. Leveleiben kifogásolta, hogy iskolájában hiányzott a korszerű tudományos ismeretek oktatása, a tantervben hiányosan vagy egyáltalán nem szerepelt a matematika, építészet, földrajz, történelem, hadtudomány.

A Mikes születését követő évben a császár Erdélyre kényszeríti a Leopoldi diplomát, ami szentesíti gyakorlatilag a Habsburg uralmat. Az elnyomás súlyosodik, fokozódik az elégedetlenség. II. Rákóczi Ferenc 1703 május 6-án kibocsátja a Breznai Kiáltványt, tízezren csatlakoznak a szabadságharchoz. Des Alleurs altábornagy, a francia király tanácsadója, aki 1705. február 10-én érkezett Kolozsvárra, ezt írta Rákócziról: „Csak a hadai hiányoznak ahhoz, hogy a világ legnagyobb hadvezérei közé tartozzék”. Kezdetben még csatát sem veszít, de döntő győzelmet nem sikerül kivívnia. A felmorzsoló császári taktika hatására lohad a lelkesedés, megjelennek az árulások, a főnemesség szembefordul Rákóczival, az erdélyi had állandóan fogy.

A trencsényi csatavesztés (1708 aug. 3) után a bomlás jelei mutatkoztak a kuruc táborban. Rákóczi segítséget remélt a franciáktól, svédaktól, poroszoktól. 1711-ben Lengyelországba ment, hogy találkozzék I. Péter cárral. Távolléte idején, az ő tudta nélkül, Károlyi Sándor megkötötte a szatmári békét a császáriakkal, ami véget vetett a kuruc háborúnak (1711. május 1. - nagymajtényi fegyverletétel).

Mikes Kelemen 17 éves volt, amikor II. Rákóczi Ferenc udvarába került apródként. Rajong a fejedelemért, csodálja őt, nemcsak a dicsőség éveiben, hanem a szabadságharc leverése után is. Így ír később: „Énnekem semmi okom nem volt hazámat elhagyni, hanem, hogy igen szerettem az öreg fejedelmet”.

Az 1711-es szatmári békeszerződés büntetlenséget, vagyonuk sérthetlenségét biztosította a szabadságharcban résztvevőknek abban az esetben, ha az uralkodónak leteszik a hűségüket. II. Rákóczi Ferenc nem élt ezzel a lehetőséggel, lemondott óriási vagyonáról és a bujdosást választotta inkább (Mikes is elvesztette háromszéki örökségét, aminek értéke 19788 rajnai arany. Ez akkor 900 ökör ára volt). Először Lengyelországba ment, majd 1713. január 13-án Franciaországba érkezik. Február 12-én fogadja XIV. Lajos francia király, aki menedéket biztosít Rákóczinak. Mikes Kelemen mindvégig vele volt, s vele maradt akkor is, amikor a Rákóczit pártfogoló uralkodók, új szövetségek, háborúk és békekötések miatt jobbnak látták, ha megszakítják vele a kapcsolatot. Rákóczi elfogadta III. Ahmed szultán meghívását és kis számú kíséretével 1717. október 10-én Törökországba érkezik. Ekkor még remélte, hogy a törökök és a Habsburgok közt fennálló ellentét az ő elképzeléseinek is kedvez, de a remény az idő múlásával csökken, majd elfogy. A bujdosók kezdetben a boszporuszmenti Böjükdereben, majd Jenikőben laktak, mivel azonban a bécsi udvar a kuruc kolónia kiadatását, vagy Ázsiába való telepítését követelte a szultántól, a törökök 1720. április 16-án a Márvány-tenger partján fekvő Rodostóba költöztették az emigránsokat. Itt az örmény negyedben 24 házat kaptak, a helybéli-ek rövidesen a „magyarok utcájá”-nak nevezték ezt a települést. Rákóczit Mikesen kívül Bercsényi Miklós és családja, sógóra, Csáki Mihály, Sibnik udvarmester, Láng Ambrus háziorvos, Radulovics János udvari pap, Zay Zsigmond - Mikes apródtársa - követte. Hozzájuk csatlakozott később Forgách Simon és fia, valamint Esterházi Antal és felesége. A számkivettség és honvágy gyötrelmei mellé rossz hírek érkeznek: meghalt Zrínyi Ilona, majd Rákóczi felesége. Fogy a kis csoport is: Forgáchék áttelepednek a lengyelországi emigránsokhoz, a pestis elvitte Esterházit, meghalt Bercsényiné s ezzel elveszett Mikes nagy reménye, hogy feleségül vehesse Köszegegy Zsuzsit, Rákóczi fegyvertöltőjének leányát. Zsuzsi Bercsényihez ment feleségül. Aztán elhunyt Bercsényi és Láng Ambrus.

1727. június 15-én Rákóczi kisebbik, eddig nem látott fia, György, Velencén és Párizson át szökve, Rodostóba érkezett. A fejedelem a művelt Mikes Kelemen bízta meg, hogy tanítsa fiát. Mikes anyanyelvéhez való ragaszkodása tűnik ki, amikor megjegyzi Rákóczi Györgyről, hogy „Legnagyobb fogyatkozást azt találom benne, hogy magyarul nem tud. De ez nem az ő vétké. Németül nevelték, akik csak a Miatyánkot sem engedték volna, hogy magyarul megtanulja” (88. levél). A fiatalember megunta az egyhangú, sivár életet és 1728. márciusában Franciaországba szökött. Az élet Rodostóban valóban egyhangú volt. Fél hatkor megszólalt az első dobszó - ahogy 35. levelében leírja -, hatkor a második, amikor Mikes beléphetett a fejedelemhez. Misét hallgattak a házi kápolnában, reggeliztek, újra a kápolnába mentek. Délelőtt mindenki végezte a saját munkáját, közös ebéd következett, amely soká-

ig elhúzódott a megbeszélések, beszámolók miatt. Öt órakeresztény jelezte a kápolnába menést, majd vacsora következett, nyolc óraker minden elcsendesedett (35. levél).

Mikes sokat olvas (Rákóczi könyvtárában 112 mű volt, 374 kötetben), fordít, képezi magát. Gazdag érzelmi világát csak egyféleképpen tudta kiélni. Leveleket kezdett írni egy képzeletbeli néjének. Ezek a levelek naplószerűen, időrendben mesélik el bujdosók életét, viszontagságait, bánatukat s a néha-néha felbukkanó reményeket. Képzeletben élő néje, akihez 40 éven át írta leveleit, pótolta Mikesnek azt a bizalmas emberi lényt, akinek mindent el lehet mondani, s ugyanakkor elhalmozni szeretettel és gyöngédséggel. Mikes leveleket írt, de egyben történelmet. Meg akarta írni Rákóczi törökországi bujdosásának hiteles történetét, mely nélküle ismeretlen maradt volna. A száraz tények ismertetése nem felelt meg Mikes egyéniségének, nem tudta volna beleszőni a törökországi viszonyokat, az ottani szokásokat.

Mikes Kelemen összesen 211 levelet írt (ebből 4 miszilis levél) - a számolás nem tőle származik -, ezekben számot ad a viszontagságos tengeri utazásról, a Törökországba való érkezésről, a Drinápolyban töltött nyolc hónapról, majd a rodostói évekről és II. Rákóczi Ferenc haláláról (1735. április 8.), amiről így ír a 112. levélben: „Amitől tartottam, abban már benne vagyunk. Az Isten árvására teve bennünket és kivevé ma közülünk a mi édes urunkot és atyánkat három óra után reggel”. „Itt édes néném könnyhullatással esszük kenyereinket és olyanok vagyunk, mint a nyáj pásztor nélkül. Másnap szegénynek a testamentumát felnyitották és elolvastatták. Mindenik cselédnek hagyott. Énnemem ötezer forintot” (113. levél).

Rákóczi holttestét Mikes kísérte el Konstantinápolyba, ahol a jezsuiták St. Benoit templomában, a 30 évvel azelőtt elhunyt édesanyjával, Zrínyi Ilonával közös sirba temették el.

11 levél a magukra maradt bujdosókról szól, akiknek száma egyre fogy: „...minap is eltemetők egy atyánkfíát, és amennyin már maradtunk, egy szilvafának is elférünk az árnyékában”.

Rövidesen megérkezik a szultán fermánja s szanaszét küldi őket: „Csáki úr Vidin felé fog menni, Zay úrfi Kocsinba, én Jásziba (Iasi, F.J.) ... Innét Bukurestbe megyünk, s onnét keresztül és végig Havasalföldön, Moldvába... Elég a , hogy ha Erdélyt meg nem láthatom is, de a köpönyegit meglátom, mert az erdélyi havasok mellett megyünk el” (146. levél). Mikesnek sikerül eljutniok Iasi-ig (három hónapot töltött Moldvában), onnan azonban menekülni kellett a betörő tatárok és kozákok elől. Erdély közelsége fellobbantotta Mikes honvágyát: „Elítélheted néném, micsoda suhajtásokat bocsátottam, mikor az édes hazám havasai mellett mentem el. Örömet bémentem volna Zágóban, de az Úr befedezte előttem az oda vivő utakat...” (149. levél).

Az út ismét Rodostóba vezet, ahol legalább békében, biztonságban élhetnek. Mikes 1740 nyarán tért vissza oda végleg, ekkor 50 éves. Élete végéig van 21 év, erre a jó két évtizedre esik a Leveleskönyv anyagának egynegyede (több mint 50 levél).

Közben Európában megváltoztak az erőviszonyok. Férfi ágon kihalt a Habsburg-ház, a

trónt Mária Terézia foglalta el (1740). Mikes a királynőhöz fordul engedélyért, hogy hazatérhessen, de nemleges választ kap. Örökös rabssággal fizet azért, hogy hűséges volt Rákóczihoz. A napok egyhangúan telnek, Mikes levelei arról szólnak, hogy milyen hadiszereccsével folyik a hétéves háború, ki az új szultán és nagyvezír. 1757-ben meghal Rákóczi utolsó generálisa, Csáky Mihály. Már csak a két utolsó apród, Mikes Kelemen és Zay Zsigmond él, aztán Mikes egyedül marad. „Egyedül, egyedül a bujdosók közül, nagy Törökországban”. (Lévay József)

Utolsó levelét 1758. december 20-án írja. „Az első leveletem, amidőn nénémnek írtam, huszonhét esztendő voltam, eztet pedig hatvankilencedikben írom. Ebből kivesszek 17 esztendőt, a többit haszontalan bujdosásban töltöttem”.

Rövid betegség után, pestisben halt meg 1761. október 2-án. A rodostói örmény temetőben temették el.

Mikes nyelvét így jellemezte Veres Péter: „Mikes Kelemen búbájosan szép leveleit olvasom, már tavaly feljegyeztem, hogy a székely az egyetlen tájnyelv a magyarban, amely igazi nyelv: irodalmi felsőfoka is van. Csak a székely és még az erdélyi írók tudnak úgy magyarul, hogy az egyben a nép nyelve is, kultúrnyelv is... Mikesnél érzi az ember igazán, hogy milyen búbajos lehet a nyelv és az észjárás együtt. Ez már magában művészet. Csoda nép a székely, dalai, balladái és irodalmi művei a világirodalom gyöngyei... És ez az erdélyi nemesség magyar, úgy magyar, ahogyan a nép az. Ugyanaz a magatartás, ugyanaz a nemzeti szellem, csak magasabb műveltséggel...” Mikes levelei - melyeknek kézíratai az Egri Érseki könyvtárban vannak - 1794-ben jelentek meg először nyomtatásban Szombathelyen.

(Következik : Kőrösi Csoma Sándor)

Összeállította: Fekete János tanár

Tiboldi István tanításaiból

Tiboldi nevelő hatása a halála utáni évtizedekben is érződött, főképpen azokban a falvakban, ahol élethivatását töltötte be. Szemlélteti az alábbi két eset:

Keresztes Dénes néhai szentgericei lelkész elevenít fel egyet az Unitárius Közlöny 1927. évi 11-es számában: „Napokban a sáros falu között szűk gyalogösvényen haladt utam. Egy szembejövő kedélyes hívem illedelmesen félrelép. Tiboldi ismert versével köszönt rám: 'Nagyobb ember elől kikelj a székből, ha szoros a hely' - jelezve, hogy ide is talál a tanítás.” (A vers eredetileg a templomi székekre vonatkozott).

A székelyszentmiklósiak is megőrizték mesterük tanítását.

Az 1900-as évek elején, amikor a jobb és a bal párt választási küzdelme zajlott, Rugonfalva, Jeddy Tamással az élen, jobb-párti volt, a szentmiklósiak balpártiak. Megtörtént Keresztúron a választás. A szentmiklósiak híret vették, hogy őket a rugonfalviak hazafelé mentükben meg akarják verni; Jeddy kapuja előtt fogadott emberek várják. Ezért szépen Kede felé, a hegyen át mentek haza. Egy hét múlva Vári István, a szentmiklósi bíró, találkozik Keresztúron a Walterben (vendéglő) Jeddyvel. Kérde Jeddy: Miért nem mentetek az úton haza, s miért Nagykede felé? Azért, Jeddy úr, mert Tiboldi mest'uram azt tanította volt, hogy „Bolond elől térj ki, nem fog társigálni.”

„Hol nagyban foly a részegség,
Veszve ott a jó egészség.”

„Hibát teszünk, ha borunkat
Pocsékoljuk pazarul,
Ha megisszuk birtokunkot,
Élünk végre cudarul.
Ha tékozlunk, vesztegetünk:
Utóbb aztán bőjtölhetünk.
Majd ha száraz kortyot nyelünk,
Csúfot üznek mások velünk...
Ne kövessünk oly ivót is,
Oly gondatlan borozót is,
Ki annyi bort felcsöröle,
Hogy kertámasz lett belőle.”

(A K. Kedei új szőlőhegy leírása 1870-ben c. verszetéből)

EGYHÁZI HÍREK

Az egyházi élet hírei

Az Egyházi Képviselő Tanács március 25-én tartotta első évnegyedi és június 24-én a II. évnegyedi rendes ülését. Az üléseken jelentések hangzottak el az adott időszakban elnökileg elintézett adminisztratív és gazdasági ügyekről: a Misszióbizottság, a Nyugdíjpénztár jelentései, a lelkészképzéssel kapcsolatos ügyek, az Unitárius Nőszövetség jelentése, a kolozsvári és székelykeresztúri Unitárius Gimnázium beindításának ügyei, Kászoni K. József homoródszentmártoni lelkész kérése Magyarországra történő távozása érdekében, az egyházi központban megüresedett tisztségek betöltése, a székelykeresztúri gimnázium alapítása 200 éves évfordulójának megünnepléséről szóló jelentés, Harringtonné Szánthó Anikó lelkész női homoródszentmártoni lelkészi tevékenységének meghosszabbítása.

Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE) szervezésében ünnepséget rendeztek a Vallás szabadság Törvénye kihirdetésének 425. évfordulója alkalmából március 20-án Tordán. Az ünnepség ökumenikus istentisztelettel kezdődött a tordai római katolikus templomban. Az istentiszteleten a liturgikus bevezetést Bálint Lajos gyulafehérvári római katolikus érsek végezte; beszédet mondtak: Bálint Lajos érsek, dr. Csiha Kálmán kolozsvári református, dr. Christoph Klein nagyszabasi evangélikus, dr. Kovács Lajos unitárius, Sebastian Kräuter temesvári római katolikus, Mózes Árpád kolozsvári evangélikus, Reizer Pál szatmári római katolikus, Tempfli József nagyváradai római katolikus és Tőkés László nagyváradai református püspök. Az istentisztelet Tőkés László püspök ímája, majd a közösen elmondott Miatyánkkal fejeződött be. Istentisztelet után a jelenlévők megtekintették a Körösfői Kriesch Aladár *A tordai országgyűlés, 1568.* című festményét a tordai múzeumban.

Délután szimpozionra került sor a tordai unitárius templomban, amelyen előadást tartott: Benda Kálmán, Dávid Gyula, Csetri Elek, Paul Philippi, Pozsgai Imre, dr. Szabó Árpád és Várkonyi Ágnes. Este a tordai színházban a Kolozsvári Magyar Színház művészei tartottak előadást.

Orbán Balázs emlékünnepélyt tartottak április 24-én Székelyudvarhelyen. Az ünnepségen egyházunkat dr. Erdő János főjegyző képviselte.

A székelykeresztúri Orbán Balázs Középiskola alapításának 200 éves évfordulójának megünneplésére került sor május 9-15. között. Az ünnepség első napján emlékstentiszteleteket tartottak a város templomaiban. Az unitárius templomban dr. Szabó Árpád rektor végzett istentiszteleti szolgálatot, majd megkoszorúzták Orbán Balázs, Petőfi Sándor és Nicolae Bălcescu szobrát. A hét folyamán az iskola tanulói tartottak kulturális- és sportrendezvényeket. Pénteken, május 14-én került sor az iskola vendiákjainak találkozójára, szombaton tartották az ünnepélyes bezárót. A záróünnepségen beszédet mondott dr. Kovács Lajos püspök, majd Gálfalvi Sándor fő-

gondnok beszéde után leleplezték Berde Mózes mellszobrát. Ugyanakkor sor került az iskola bejáratánál elhelyezett emléktábla leleplezésére is.

Lelkeszi értekezletek

A második negyedévi lelkeszi értekezleteket június 15-23. között tartották meg az egyházközpontokban. A kolozs-tordai egyházközpontban június 22-23-án tartották Magyarországon (lelkeszi szolgálatot végzett Benedek Sándor, a kolozsvári 2. számú egyházközpont lelkésze); a maros-küküllői egyházközpontban (június 18-án Dicsőszentmártonban); a székelykeresztúri egyházközpontban (június 15-én Székelykeresztúron); a székelyudvarhelyi egyházközpontban (június 16-án Szentegyházán); a sepsiszentgyörgyi egyházközpontban (június 17-én Brassóban). Az értekezleteken két előadás hangzott el és került megbeszélésre: Kovács István teológiai tanár: *A gyülekezeti igény és gyülekezet építése a prédikációban*; Szász Ferenc (Brasó, 2. sz. lelkész): *Az unitarizmus lényege*. A lelkeszi értekezleteken egyházi központunkat Kovács István teológiai tanár képviselte.

Dávid Ferenc Egylet

Az április 25-i felolvasóülésen dr. Rezi Elek tartott előadást *Erdemes-e becsületesnek lenni* címen; az előadást a reneszánsz zenei koncert (Kürthy Csilla, Sógor Árpád, Szabó Sándor, Takács András és Zsizsmann Éva az Igric együttes tagjai) és Katona Éva szavalata egészítette ki.

A május 23-án tartott V. felolvasóülésen dr. Bodor András tartott előadást *Körösi Csoma Sándorról*. Márkos Albert és Rónai Ádám zeneszámait és Krasznai Paula Babits- és Áprily-szavalata egészítette ki az ülést.

A július 4-én sorra került felolvasóülésen dr. Kovács Lajos püspök tartott előadást „A vallás és a tudomány” címen; a zeneszámokat Liviu Gocan és Rónai Ádám szolgáltatta; szavalt Kozma Lajos színművész.

Lelkeszképzés

Teológiai hallgatóink a húsvéti és pünkösti ünnepeken légációs szolgálatokat végeztek. A II. félévi vizsgák május 21 - június 24. között zajlottak le. Június 27-én tartották meg az évzárót. Délelőtt a templomban dr. Erdő János főjegyző tartott istentiszteletet, délután a Teológiai Intézetben az évzáró ünnepélyen Kovács László Attila evangélikus teológiai tanár tartott áhítatot; dr. Szabó Árpád rektor felolvasta jelentését az intézet egy évi tevékenységéről, majd sor került a jó eredményeket elért hallgatók megjutalmazására. Az évzáró-ünnepélyen az intézet énekkara szerepelt.

Június 28-július 2. között a II. éves teológiai hallgatók alapvizsgát tettek, július 2-6. között az V. évet végzett hallgatók: Kovács Sándor és Veress Ferenc szakvizsgát tettek.

A Kolozsváron és Székelykeresztúron induló Unitárius Gimnáziumok IX. osztályába július 3-7. között tartották meg a felvételi vizsgákat, a kolozsvári osztályba 17-en, a székelykeresztúriba 22-en jutottak be. A pótfelvételekre a beiratkozás augusztus 16-27. között történt, a felvételi vizsga augusztus 28-tól kezdődött.

Személyi változások

* Egyházi központunkban május 1-től Farkas Dénes áthelyezést nyert a főkönyvelői tisztségből a levéltárosi tisztségbe. Szabó Anikó, szintén május 1-től, kinevezést nyert a főkönyvelői tisztségbe.

* Fazakas Károly úrmósi lelkész május 1-től, saját kérésére, meghívás alapján kinevezést nyert a csekefalvi egyházközpontba, rendes lelkészi minőségben.

* Bartha Alpár gyepesi lelkész április 1-től rendes lelkészi kinevezést nyert az újonnan alakult szentegyházai egyházközpontba. Beiktatóját május 23-án tartották. Egyházi központunk részéről dr. Kovács Lajos, dr. Erdő János és dr. Szabó Árpád vettek részt a beiktató ünnepélyen, amely templom- és lelkeszi lakásavatással volt egybekötve.

* Léta Sándor petrozsényi lelkész beiktatóünnepélyét május 2-án tartották meg. Az ünnepélyen egyházi központunkat Farkas Dénes levéltáros képviselte.

* A Vallásügyi Törvénytervezet megvitatására került sor április 27-én Bukarestben. A megbeszélésen hat minisztérium, a Vallásügyi Államtitkárság és az összes romániai elismert vallás képviselője részt vett. Egyházunk részéről dr. Kovács Lajos püspök, Jenei Dezső főgondnok és Mikó Lőrinc előadótanácsos volt jelen.

Leon Hopper és Phillip Hewet észak-amerikai lelkészek március 19-29. között látogatást tettek egyházunkban. Március 20-án részt vettek a tordai ünnepségen, 21-én Leon Hopper prédikált a kolozsvári belvárosi és monostori templomban (II Móz 3,5), meglátogatták tordakörnyéki egyházközpontjainkat; 23-án Marosvásárhelyen, majd Torockón, Torockószentgyörgyön, Nagycenyén, Székelykeresztúron, Székelyudvarhelyen és Brassóban tettek látogatást. 27-én Phillip Hewett Brassóban, Leon Hopper Torockószentgyörgyön tartott istentiszteletet.

Elhalálozások

Jakab Antal gyulafehérvári katolikus püspök május 5-én hunyt el Gyulafehérváron. Május 10-én temették a gyulafehérvári székesegyházban. A temetésen egyházunkat dr. Kovács Lajos püspök és Jenei Dezső főgondnok képviselte.

Török Tamás budapesti unitárius író, a magyarországi Dávid Ferenc Egylet elnöke, 68 éves korában, április 18-án váratlanul elhunyt. A Magyar Rádió Jászai-díjas dramaturg-rendezője, érdemes művész volt. Május 5-én temették a Farkasréti temetőben.

Végh Mihály nyugalmazott lelkész május 8-án, 84 éves korában a sepsiszentgyörgyi kórházban elhunyt. 1909. október 8-án született Székelykocsárdon. 1931-ben fejezte be teológiai tanulmányait a Kolozsvári Unitárius Teológiai Akadémián. 1931-1932-ben mint nagyenyedi segédlelkész Marosújváron, 1932-33-ban mint oltványi segédlelkész, 1933-58-ban mint homoródújfalvi lelkész, 1958-1964-ben mint politikai elítélt a börtönben, 1964-1969 mint kobátfalvi lelkész, 1969-75-ben mint recsenyédi lelkész szolgált hűségesen egyházunkat. 1975. december 31-én vonult nyugalomba, és attól kezdve Sepsiszentgyörgyön élt. Május 12-én temették a sepsiszentgyörgyi református vártemplom kápolnájából a református temetőbe. A temetésen a lelkeszi szolgálatot Török Áron sepsiszentgyörgyi lelkész végezte. Az egyetemes egyház és az egyházi központ nevében Szabó Zoltán egyházi titkár, az egyházkör nevében Székely János egyházközponti jegyző, a recsenyédi egyházközpont nevében Kiss Ákos recsenyédi lelkész, a homoródújfalvi egyházközpont nevében Ilkei Árpád homoródújfalvi lelkész búcsúztatta.

Dr. Kovács Lajosné, született Vaska Klára főtisztelendő asszony május 23-án, rövid szenvedés után elhunyt. (1924. december 26-án született Kolozsváron.) Május 27-én temették a Házsongárdi temetőben. A temetésen a lelkeszi szolgálatot dr. Szabó Árpád teológiai tanár, rektor végezte, a sírnál Kolcsár Sándor közügyigazgató és Szakó Erzsébet, a Nőszövetség elnöknője búcsúztatta.

Gergely Jánosné, született Király Éva (Gergely János, néhai lelkészünk özvegye) július 7-én Marosvásárhelyen elhunyt. Július 9-én temették a nyáradszeredai temetőben. A temetésen a lelkeszi szolgálatot Szén Sándor jobbágyfalvi lelkész végezte.

Kiss Tihamér nyugalmazott lelkész életének 84. évében Székelyderzsben, július 2-án elhunyt. 1909. június 28-án született Székelyderzsben; 1931-ben végezte a székelykeresztúri főgimnáziumot, majd a Kolozsvári Unitárius Teológiai Akadémiát (1934-ben). 1934-1935-ben Székelykeresztúron bentlakásfelügyelő; 1935-1941-ben ádamosi, 1941-1946 között kálnoki; 1946-1969-ben székelymuzsnai, 1969-1977 között székelyderzsi lelkész volt. Nyugalombavonulása után Székelyderzsben élt. Július 4-én temették a székelyderzsi templomból. A temetésen a lelkeszi szolgálatot Katona Dénes székelyderzsi lelkész végezte. Egyházi központunk nevében Farkas Dénes levéltáros, az egyházkör nevében Bencz Dénes esperes búcsúztatta. A temetésen Kozma Albert bölöni, Botha Dénes fiafi, Nagy Ferenc segesvári, Bíró Mihály firtosmártonosi, Orbán F. Dezső kálnoki lelkészek, valamint Ballai György székelymuzsnai református lelkész mondtak búcsúbeszédet.

Pihenésük legyen csendes.

Unitárius Közlöny. A Keresztény Magvető melléklete

Kiadja az Unitárius Egyház

Szerkesztőbizottság: Molnos Lajos főszerkesztő, dr. Szabó Árpád felelős szerkesztő, dr. Rezi Elek

Szerkesztőség és Kiadóhivatal: 3400 Kolozsvár,

December 22 sugárút, 9. szám

Postafiók: 24. tel: 11-52-71

Nyomdai előkészítés a kolozsvári Szabadság Kft. TEXTLINE rendszerén

Műhelyvezető: Szabó Gyula

Nyomtatva Kolozsváron az Ardealul Nyomdában

Igazgató: Ion Manole